

Protestantse Kerkbode

van / voor alle gemeenten van de Protestantse Kerk Nederland in de provincie Groningen.

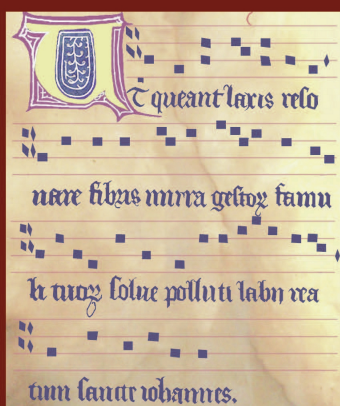
Dat gij het zingt

Nagelaten werk van Herman Verbeek verschenen

Hij was een markante Groninger: Herman Verbeek. Priester, politicus, dichter en componist. Vijf jaar na zijn overlijden is een boek verschenen met nagelaten werk: overwegingen en liederen – die hij het liefst *zangen* noemde. Het boek met de veelzeggende titel *Dat gij het zingt*, is samengesteld en geredigeerd door Chris van Bruggen en Michaël Steehouder. Van Bruggen is als cantor verbonden aan de PKN gemeente in Glimmen en aan de PKN-gemeente De Ark in Groningen. Steehouder is emeritus hoogleraar Communicatiewetenschap en zelf dichter van kerkliederen.

Herman Verbeek

Dat gij het zingt

Nagelaten zangen en overwegingen
onder redactie van
Chris van Bruggen en Michaël Steehouder

Maak het warm

Onder deze titel geeft Michaël Steehouder een inleiding over de liturgische context, de thematiek, de taal en de muziek van Verbeeks zangen. Wie vertrouwd is met kerkliederen – ook met moderne als die van Huub Oosterhuis, Sytze de Vries en anderen – zal weinig vertrouwd herkennen in de zangen van Herman Verbeek. De Bijbel komt er niet of nauwelijks in voor, hooguit in terloopse verwijzingen. Geen God, Christus, Heilige Geest, Kerk, Hemel, Hiernamaals. Alle aandacht gaat uit naar de mens en de aarde. En er is volop ruimte voor het niet-weten. Als de zangen van Herman Verbeek kerkliederen zijn, dan zijn het seculiere kerkliederen. Ze passen eerder in vrijzinnige vieringen of zelfs 'vieringen voor ongelovigen' dan in meer traditionele kerkdiensten.

Een belangrijk thema in de zangen van Herman Verbeek is de omkeer van het grote, machtige, naar het kleine. De gewone mens staat centraal. Verbeek zingt niet van de hemel, maar van de aarde. Eerbied voor moeder aarde, waaruit alle leven voortkomt. En binnen die aarde ligt de tuin: het kleine stukje aarde waar je als mens in mag leven en waar het verantwoordelijk voor mag zijn.

Ondanks de onmiskenbare maatschappelijke, soms ronduit politieke inhoud, dringen de liederen van Verbeek niets op, laat Steehouder zien. Ze zijn eerder meditatief, beschouwend. Kenmerkend is de gestalte van de monnik. Niet in letterlijke zin als kloosterling, maar als beeld. In ieder van ons schuilt een monnik die met aandacht en eerbied schouwt naar de aarde en de mensen.

Niet alleen de thematiek van Verbeek komt aan de orde, ook zijn taal. Verbeek 'speelt' met nieuwe woorden, met zinspelingen, met herhalingen. Zijn taal is soms wat raadselachtig, maar dat ziet Steehouder vooral als een uitnodiging om (als een monnik) langzaam te ontdekken wat er gezegd wordt, en het jezelf eigen te maken.

Uiteraard komt ook de muziek van Verbeek aan de orde. Die is voornamelijk ontstaan in Groningen, in de Citygroep en de basissgemeente De Vier Handen, waar Chris Fictoor de belangrijkste componist was, en later in de eveneens oecumenische Pepergasthuisgemeente, waar Chris van Bruggen, Anneke van der Heide en Peter Rippen tekenden voor veel composities. Daarnaast zijn er zangen waarvoor Verbeek zelf de muziek schreef, en maakte hij dankbaar gebruik van melodieën uit de Anglicaanse traditie.

Overwegingen

Het tweede deel van het boek bevat achttien overwegingen (preken) die Verbeek in de laatste tien jaar van zijn leven heeft gehouden, meestal in de Pepergasthuisgemeente in Groningen. Ze worden steeds gevolgd door een bijpassend lied, meestal speciaal bij die preek geschreven.

Wat opvalt is de speelse manier waarop de boodschap gebracht wordt. Hoezeer het ook gaat om de 'grote dingen', Herman Verbeek slaagt er altijd in die te verbinden met het kleine, alledaagse. Persoonlijke anekdotes – vaak met de nodige humor – vormen de aanloop tot diepzinnige gedachten. Vaak is te proeven hoe Verbeek zelf geworsteld heeft met de vragen die hij aan de orde stelt en hoe hij emotioneel ge-

raakt werd. Zijn Groningse achtergrond is dikwijls voelbaar. Zoals in het verhaal over de wijze Pait Laffers. "n Ol Grunneger laandarbaider, ien Paiderboeren. Verstoa-je n beetje Grunnegers? De mooiste toal op wereld? Of mout ik t vertoalen?" Van Pait leerde hij om niet (alleen) naar God te zoeken, maar vooral met aandacht, eerbied en dankbaarheid naar de aarde te kijken, de tuin in de ondergaande zon.

De liederen in dit hoofdstuk zijn soms een samenvatting van de overweging, maar soms staan ze er wat lossers van, of werken ze één element uit de overweging uit. Een bijzondere combinatie is de laatste overweging waar onder de (on-Verbeekse) titel *Godlof!* gesproken wordt over psalm 150, gevolgd door het lied *Wordt stil mijn ziel*. Een typisch Verbeekse confrontatie van twee uitersten.

Bijbelse mythen

Voor Herman Verbeek gaat religie niet over God, Jezus, geloofswaarden en rituelen, maar over mensen. Mensen die in staat zijn hun vragen en twijfels, hun gedachten en emoties over leven en dood, goed en kwaad, te verwoorden en te beleven in mythen en rituelen. Die mythen zijn geen 'Goddelijke openbaring' maar ze zijn door mensen geschapen en doorgegeven.

In de jaren voor zijn dood werkte Verbeek aan een boek waarin hij vanuit dat perspectief wilde kijken naar Bijbelse verhalen en wijsheden. Het boek is er nooit gekomen, maar in zijn nalatenschap bevonden zich wel een aantal fragmenten, die de redacteuren zo boeiend vonden dat ze er achttien in dit boek wilden opnemen. Veel fragmenten worden weer gevolgd door een liedtekst, meestal (nog) zonder melodie.

Een bijzonder fragment, dat als laatste is opgenomen, is een tekst waarin Verbeek ingaat op de weerstand die zijn benadering oproept bij veel gelovigen. Vooral zijn opvatting dat God, Jezus, de apostelen geen werkelijke personen zijn maar hoofdpersonen in mythen. "Als dit waar is, valt er niets meer te geloven," noteert hij uit de mond van mensen die met hem in gesprek waren. En dat was nog maar een van de vriendelijkste reacties.

Verbeek toont veel begrip voor de mensen die zo reageren. De verwijten zijn oprecht en grijpen hem aan, schrijft hij. Maar hij vraagt tegelijk om begrip en erkenning voor zijn eigen ervaring "dat de waarheid van een Jezus die niet bestaan heeft, ook bevrijdend kan zijn." En zijn slotwoorden: "Voor het recht zijn, goed zijn, licht, liefde. Dat is het enige en echte wonder. En dat bestond en bestaat werkelijk. Het gebeurt steeds weer."

Nieuwe zangen

Het laatste deel van *Dat jij het zingt* bevat 43 niet eerder gepubliceerde liederen, meestal met muziek van Chris van Bruggen en Peter Rippen. Een aantal composities is speciaal voor deze uitgave gecomponeerd. Er zijn liederen voor kernmomenten in de liturgie (opening, litanie, opening van de schrift), voor bepaalde momenten in het jaar, voor dood, huwelijk en uitvaart. Er zijn ook zangen bij fragmenten uit het boek *Handelingen* die werden geschreven, gecomponeerd en gezongen in vieringen in de

Pepergasthuisgemeente. Heel bijzonder (en waarschijnlijk uniek in het kerkliederensrepertoire) is het laatste lied *Leg mij nu neer* dat in feite een gezongen euthanasieverzoek is. We kunnen ons uitvaarten voorstellen waarin het met respect en dankbaarheid gezongen kan worden.

Zingen

Dat jij het zingt is te lezen als een verkenningstocht in het werk van Herman Verbeek. Maar de échte kennismaking komt pas als je de zangen ook zingt. Bij het boek is een CD gevoegd met een aantal liederen die in het boek besproken worden (waaronder één van de nieuwe, de 'titelsong'). Om in stilte met aandacht te beluisteren. Maar vooral om te zingen.

Meezingen kan onder andere tijdens de liedavond op zondag 14 oktober om 19.30 uur in kerkcentrum De Ark, Haydnlaan 46 in Groningen, waar het boek gepresenteerd zal worden. Het eerste exemplaar wordt overhandigd aan Hans van Dam, voorzitter van de Stichting Verbeekfonds. Michaël Steehouder zal een inleiding houden over de zangen van Herman Verbeek, en een projectkoor zingt samen met de aanwezigen een keuze uit de liederen uit dit nieuwe boek. De muzikale leiding is in handen van Chris van Bruggen en Anneke van der Heide; de piano wordt bespeeld door Peter Rippen. De middag wordt afgesloten met een korte vesper onder leiding van Chris Fictoor.

Herman Verbeek (2018): *Dat jij het zingt. Nagelaten zangen en overwegingen*. Onder redactie van Chris van Bruggen en Michaël Steehouder. Gorinchem: Theologische uitgeverij Narratio. ISBN: 978 90 5263 4487. Prijs € 25,- inclusief CD. Het boek kan ook besteld worden via het Verbeekfonds: info@verbeekfonds.nl